

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Христини Валеріївни Білінської на тему «Художній універсум романів Едіт Вортон: герменевтичні аспекти» (Дрогобич, 2024. 214 с.), подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

Актуальність теми дисертаційної роботи

До останнього часу в українському літературознавстві вивчення романів Едіт Вортон проводилося несистематично, без певної структуризації й спроб упорядкування таких досліджень. У дисертації Христини Білінської студії над особливістю художнього універсуму Вортонівських романів сконцентровані на представленні їх художнього світу, виявленні хронотопних особливостей в художньому універсумі цих творів. У цьому ключі дисертантка зіставляє художньо-образні модифікації романів Е. Вортон, досліджує їх інтертекстуальні зв'язки з творчістю Г. Джеймса, порівнює особливості поетики та стилю, архітекτονіки у творчому доробку Е. Вортон і Т. Драйзера, розглянуто їх аналогії.

У дисертації представлено першу в українському літературознавстві спробу показати цілісну картину дослідження герменевтичних аспектів Вортонівських романів, їх поетики, інтерпретацію хронотопу художньої світомоделі авторки в антропологічній перспективі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Архітектоніка рецензованої праці декларує свою оптимальність у ракурсі дослідження поставленої проблеми. Дисертація складається з трьох співмірних за обсягом і глибиною аналізу розділів. У вступі визначено мету дослідження, висвітлено питання про методи реалізації поставлених завдань. Обґрунтовано

актуальність роботи, її наукову новизну, вказано практичну цінність результатів.

Матеріалом дослідження у дисертації стали романи Е. Вортон. Дослідницька стратегія в роботі ґрунтується як на низці наукових джерел, зокрема й присвячених прозі письменниці. Свідченням добротності роботи є великий перелік публікацій закордонних авторів – насамперед англійською мовою.

Важливим для обґрунтованості наукових положень дослідження є те, що дисертантка, опрацьовуючи увесь цей масив дослідницької літератури й аналізуючи твори американської авторки, висновує свої концептуальні наукові засновки і висновки, наголошуючи, наприклад, що «ставлення Е. Вортон до зображуваного в аналізованих романах художнього світу зримо проступає на рівні основного емоційного тону, тобто ідейного пафосу. Послуговуючись поширеною типологією різновидів емоційної інтенціональності, ідейний пафос у романах «Дім радості», «Епоха невинності» й «Напівсон» має ознаки трагічного та іронічного. Пафос трагізму зумовлюється усвідомленням безповоротної втрати цінностей і традицій «старого Нью-Йорка», їхньої нежиттєздатності на новому щаблі розвитку суспільства» (с. 33). Можна погодитися й із позицією авторки стосовно того, що «пафос іронії вирізняє ці романи, хоча вони й залишаються класичною соціально-психологічною прозою, з канону реалістично-натуралістичної літератури. Такий підхід свідчить про наближення Е. Вортон до модерністського світосприйняття» (с. 33).

Перший розділ дослідження – «Теоретичні засади і практика тлумачення художнього світу як складової поетики прози Едіт Вортон» – присвячений теоретичним проблемам структурно-семантичного наповнення поетологічних маркерів, а також системі первнів художнього світу Вортонівських романів, які включають персонажів з їхніми зовнішніми та внутрішніми рисами, події, природу, речі, часопросторову структуру творів. Можна погодитися з висновуванням дисертантки про те, що «у творчій генезі письменниці все ж

неможливо не зауважити певну межевість реалістичного та модерністського способів зображення дійсності. Аналізованим романам властиві як натуралістичні (звернення до проблем спадковості, виховання, впливу середовища, повторюваності, буденності, соціальної проблематики, фотографічно-документальний опис реальності, детермінізм), так і окремі модерністські (іронічність, особлива увага до внутрішнього світу людини, різних аспектів пам'яті, тілесності, протиставлення об'єктивного і суб'єктивного часу, відмінної тяглості часу, божемності) маркери поетики» (с. 36). Таким чином, під художнім універсумом, висновує дослідниця, «доцільно розуміти не лише ейдологічну систему – внутрішню форму (мегаобраз чи систему мегаобразів) твору, а й також ширше явище – усю естетико-інтенціональну систему твору (чи творчості) як «іншу реальність». Ідеться про створену автором літературну «картину світу», котра відображає ту чи іншу національну реальність [...]» (с. 36).

У другому розділі («Ейдологічні аспекти інтерпретації прозового світу Едіт Вортон») проаналізовано антропологічні перспективи формування людського досвіду, особливості психологічного часопростору та засоби модерністичних стратегій у прозі письменниці. Третій розділ – «Компаративно-типологічні риси тлумачення літературного універсуму Едіт Вортон» – присвячений аналізу творчості письменниці в контексті американської літератури кінця XIX – початку XX століть – задля з'ясування специфіки рис художнього світу і його модифікацій у романах письменниці.

Доказовість окреслених у роботі положень – одна із важливих прикмет значущості дослідження. У дисертації представлено науково обґрунтовані положення, які опираються на всеохопний багатоплановий аналіз як теоретичного матеріалу, так і вивчення художніх текстів.

Можна твердити, що дисертантка досягла задекларованої мети. Висновки в дисертації чіткі, обґрунтовані й відображають результати дослідницького пошуку авторки.

Наукова повизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість

Найбільш істотні наукові результати, уміщені в роботі, можна означити такими положеннями:

- у дисертації Х. Білинської проведено дослідження українського й художнього світу романів Е. Вортон;
- проаналізовано вплив натуралістичної поетики на творчість письменниці;
- розглянуто хронотопні особливості її творчого світу;
- уточнено жанрову специфіку та модифікації художньо-образної системи Вортонівських романів;
- досліджено інтертекстуальні зв'язки романів Е. Вортон з прозою Г. Джеймса та проведено порівняльний аналіз стильових домінант і поетики романів Е. Вортон та Т. Драйзера.

У дисертації розвинуто положення теорії літератури, компаративістики, україністики, американістики. Дисертантка окреслила стратегії жанрової типологізації Вортонівського роману. Прикладний характер одержаних результатів та основних ідей наукового дослідження бачиться у тому, що матеріали роботи знайдуть застосування у викладанні курсів історії української та американської літератур, теорії літератури, компаративістики в закладах вищої освіти, на уроках позакласного читання загальноосвітньої школи.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

У дисертації Христини Білинської дотримано всіх вимог до логіко-структурної схеми наукової роботи. Отримані наукові результати цілком відповідають задекларованій меті та завданням дисертації. Порухень академічної доброчесності не виявлено. Результати наукового пошуку широко апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових форумах. Авторські напрацювання викладено в 10 одноосібних публікаціях (з них – 8 статей у

провідних фахових виданнях України, 2 – у закордонних періодичних виданнях). Засвідчуємо, що публікації висвітлюють матеріал усіх розділів дослідження. Кількість і обсяг публікацій відповідають усім чинним вимогам до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Як і кожна наукова робота, дисертація Христини Білинської є доброю підставою для дискусій і обміном думок. Не применшуючи наукового здобутку дисертації, доречно зробити кілька зауважень до роботи:

1. Матеріалом дослідження роботи Христини Білинської стали не тільки романи Едіт Вортон, а й Генрі Джеймса і Теодора Драйзера. Водночас серед творів модерністичної літератури, які досить часто згадуються у дослідженні, є й роман Джеймса Джойса «Улісс». Цей твір мав безсумнівний вплив на розвиток модерністичного роману. Отож, чи не варто було більше уваги приділити й компаративістичним зіставленням із прозою Дж. Джойса – саме в контексті тих проблем, які розглядає дисертантка, позаяк «тема пам'яті – один із визначальних аспектів» у Джойсовій прозі (с. 65 дисертації).

2. Як видається, деякі з російських джерел у бібліографії могли б бути замінені не менш вагомими іншомовними, зокрема й українськими. Наприклад, № № 88, 133, 149, 162, 164 чи 39 та 134 (тут заміником цілком могли б бути роботи сучасного українського дослідника Фелікса Штейбука), № 124 (існує чудове видання творів Джека Лондона у 12 томах (роки видання 1969 – 1972)). Найбільше здивування викликає використання фундаментальної праці Анрі Бергсона у варіанті (в бібліографії № 19), якщо існує переклад українською цього твору: Бергсон А. Творча еволюція / Пер. із фр. Романа Осадчука. Київ: Видавництво Жупанського, 2010. 318 с. Ті ж зауваги стосуються і використання перекладів творів Зигмунда Фрейда (№ 178, 179).

Загальний висновок

Стверджую, що наукова робота Христини Валеріївни Білінської є оригінальним та самостійним дослідженням. У ній представлено науково обґрунтовані положення, вона містить новизну висновків і практичну цінність. Науковий рівень дисертаційного дослідження високий, заявлена тема розкрита повністю. Вважаю, що дана дисертація є безсумнівним науковим внеском в історію української та американської літератур та теорію літератури; вона розширює, узагальнює й поглиблює знання про особливості художньої прози Едіт Вортон.

Дисертація Христини Білінської на тему «Художній універсум романів Едіт Вортон: герменевтичні аспекти» відповідає усім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 ВІД 21.03.2022) і заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри української літератури та теорії літератури

Дрогобицького державного педагогічного університету

Імені Івана Франка

І. Набитович

Ігор Набитович

26. 01. 2023р.

